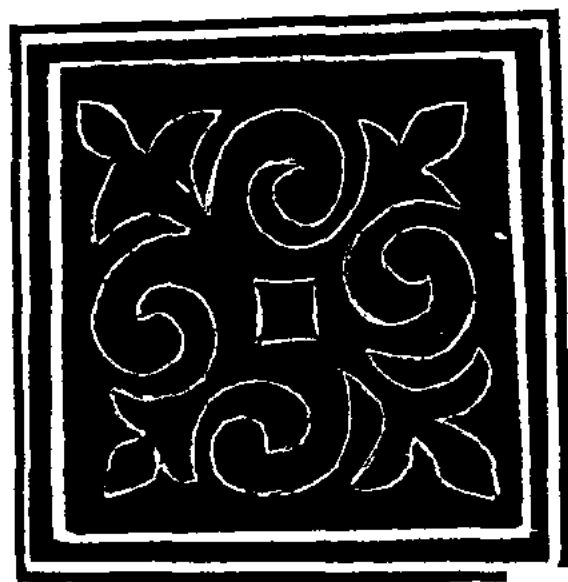

Құлмат Өмірәлиев

АБАЙ
АФОРИЗМІ

**Құлтат
Өмірәлиев**

**АБАЙ
АФОРИЗМІ**

АЛМ
“Қазақстан”
1993

ББК 84 Қаз 7-5
Ө 44

Баспаға дайындаған
филология ғылымдарының докторы
Мекемтас Мырзахметов.

Ө 44 **Өмірәлиев Қ.**
Абай афоризмі — Алматы: “Қазақстан”, 1993.
128 бет.

ISBN 5-615-01318-4

Абай шығармаларындағы тәрбиелік мән-мағынасы терең адамгершілік мақсат-мұраттарын білдіретін ой толғаныстары арнайы талданып, жаңа қырынан ашылады. Ұлы ақынның эстетикалық, этикалық, психологиялық, имандылық туралы айтқан нақыл, қанатты сөздері, ой айшықтары іріктеліп арнайы берілді. Автордың ақын мұрасын зерттеудегі тың ізденістері мен толғаныстары да оқырман зердесіне ұялайды деп сенеміз.

Көпшілік оқырманға арналған.

Ө $\frac{4603020102-37}{401(05)-93}$ 22—93

ББК 84 Қаз 7-5

ISBN 5-615-01318-4

© Өмірәлиев Қ., 1993

ПЕДАГОГИКА. МОРАЛЬ

Артық ғылым кітапта,
Ерінбей оқып көруге,

* * *

Әр елдің, тілін, өнерін білген кісі онымен бірдейлік
пікірлесе алады, аса арсыздана жалынбайды.

* * *

Әсемпаз болма әрнеге,
Өнерпаз болсаң арқалан!
Сен де — бір кірпіш дүниге
Кетігін тап та, бар, қалай!

* * *

Баламды медресеге біл деп бердім,
Қызмет қылсын, шен алсын деп бермедім.

* * *

Болмасаң да ұқсап бақ,
Бір ғалымды көрсеңіз.
Ондай болмақ қайда деп,
Айтпа ғылым сүйсеңіз!

* * *

Білімдіден шыққан сөз,
Талаптыға болсын кез.

* * *

Білімсіздік — хайуандық.

* * *

Біреуден біреу артылса,

Өнер өлшеніп тартылса,
Оқыған, білген — білген-ақ,
Надан — надан-ақ сан қылса.

* * *

Бір ғылымнан басқаның,
Кеселі көп асқанға.

* * *

Ғалым болмай немене,
Балалықты қисаңыз?

* * *

Ғылым таппай мақтанба,
Орын таппай баптанба.

* * *

Ғылымды үйренгенде ақиқат мақсатпен білмек үшін
үйренбек керек.

* * *

Ғылымсыз дүние жоқ.

* * *

Дүние де өзі, мал да өзі.
Ғылымға көңіл бөлсеңіз.

* * *

Дүниенің ғылымын білмей қалмақтық — бір үлкен за-
рарлы надандық.

* * *

Еждиһатсыз, михнатсыз,
Табылмас ғылым сарасы.

* * *

Жасымда ғылым бар деп ескермедім.
Пайдасын көре тұра тексермедім.
Ер жеткен соң түспеді уысыма,
Қолымды мезгілінен кеш сермедім.

* * *

Жатқан надан не білер,
Көңілге сәуле қонбаса.

* * *

Көзінен басқа ойы жоқ
Адамның надан әуресі.

* * *

Надандық — ғылым-білімнің жоқтығы.

* * *

Орыстың ғылымы — өнері дүниенің кілті, оны білгенге
дүние арзанға түседі.

* * *

Оқыған білер әр сөзді.
Надандай болмас ақ көзді.

* * *

Өзің үшін үйренсең,
Жамандықтан жиренсең,
Ашыларсың жылма-жыл.
Біреу үшін үйренсең,
Біреу білмей, сен білсең,
Білгеніңнің бәрі — тұл.

* * *

Өзі өнерсіз өмірден тез суынар,
Ойланған жолаушыдай бос қалғаның.

* * *

Өзің тірі болсаң да, көкірегің өлі болса, ақыл табуға
сөз ұға алмайсың.

* * *

Өнер — өзі де мал, өнерді үйренбек — ихсан.¹

* * *

Таразы да, қазы да өз бойында,
Наданның сүйенгені көп пен дүрмек.

* * *

Пайда ойлама, ар ойла,
Талап қыл артық білуге.

¹ еңбек.

* * *

Талап, ұғым — махаббаттан шығады.

* * *

Шәкіртсіз ғалым — тұл.
Адам баласын бауырым деу — жүрек ісі.

* * *

Адам баласына адам баласының бәрі — дос.

* * *

Адам баласы адам баласынан ақыл, ғылым, ар, мінез деген нәрселерден озады.

* * *

Адамшылықтың алды — махаббат, ғаделет, сезім. Бұл ғаделет, махаббат, сезім кімде көбірек болса, ол кісі — ғалым.

* * *

Адамның адамшылығы істі бастағанынан білінеді, қалайша бітіргендігінен емес.

* * *

Адамның адамшылығы — ақыл, ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады.

* * *

Әкесі ұрысса балаға о да — достық,
Баласы ұрысса әкеге жараса ма?

* * *

Әкесінің баласы — адамның дұшпаны, адамның баласы — бауырың.

* * *

Әрбір жаманшылықтың жағасында тұрып адамның адамдығын бұзатын жаманшылықтан бойын жимақтық, бұл — адамға нұр болады.

* * *

Біреу сенің қамынды жесе, сенің оған қарыздар екеніңе де ұстаздық керек пе?

* * *

Досы жоқпен сырлас, досы көпмен сыйлас.

* * *

Досыңа достық — қарыз іс.
Дұшпаныңа әділ бол.

* * *

Ер артық сұраса да, азға разы болады; ез аз сұрар,
артылып берсең де разы болмас.

* * *

Ер ісі — ақылға ермек, бойды жеңбек.
Өнерсіздің қылығы өле көрмек.

* * *

Жаман дос — көлеңке: басыңды күн шалса, қашып
құтыла алмайсың; басыңды бұлт алса, ізлеп таба алмай-
сың.

* * *

Жаман тату қазады өзіңе ор,
Оған сенсең, бір күні боларсың қор.
Ары бар, ұяты бар үлкенге сен.
Өзі зордың болады ығы да зор.

* * *

Жолдастық, сұхбаттастық¹ — бір үлкен іс.

* * *

Жүрегі жұмсақ білген күл,
Шын дос таппай тыншымас.
Пайда, мақтан бәрі — тұл,
Доссыз ауыз тұшымас.

* * *

Жылмаңы сыртта, іші арам,
Кез келер кайда сорлыға.

* * *

Залымдық — адам баласының дұшпаны.

¹ Мәжілістестік.

* * *

Кей күрбы бүгін — тату, ертең бату,
Тілеуі, жақындығы — бәрі сату.

* * *

Кім сені сүйсе, оны сүймектік қарыз

* * *

Кім өзіңе махаббат қылса, сен де оған махаббат
қылмағың қарыз.

* * *

Кімде-кімнің әділеті жоқ болса, оның ұяты да жоқ.

* * *

Кісіге біліміне қарай болыстық қыл; татымсызға
қылған болыстық өзі адамды бұзады.

* * *

Қастық қылмақ, қор тұтпақ, кемітпек — олар
дұшпандық шақырады.

* * *

Қайғысыздан сақ бол,
Қайғылыға жақ бол.

* * *

Қолдан достық жасап ем болар-болмас,
Итмұрындай наданның жыртты бірі.

* * *

Құйрығы шаян, беті адам
Байқамай сенбе күрбыға.

* * *

Малға достың мұңы жоқ малдан басқа.

* * *

Малынды жауға,
Басынды дауға,
Қор қылма, қорға, татулас.

* * *

Махаббатсыз — дүние бос —
Хайуанға оны қосындар.

* * *

Надан арам ақылды құлаққа ілмек.
Нысап, ұят — бұл ғаделеттен шығады.

* * *

Өзің үшін еңбек қылсаң, өзі үшін оттаған хайуанның
бірі боласың; адамшылықтың қарызы үшін еңбек қылсаң,
алланың сүйген құлының бірі боласың.

* * *

Өзің құрметтемеген нәрсеге өзгеден құрмет күтпе.

* * *

Өсіп-өну жолында адамның талап қылып ізденер
қарызды ісінің алды — әуелі дос көбейтпек. Кімге до-
стығың болса, достық — достық шақырады.

* * *

Адал еңбекпен мал іздемек — ол арлы адамның ісі.

* * *

Адалдан тапқан тиынды,
Сал да сақта қапшыққа.
Қолдағынды қорғап бақ,
Мал арзан деп аптықпа.

* * *

Адамға халінше ихсанды болмақ — қарыз іс.

* * *

Алдау қоспай, адал еңбегін сатқан өнерші — қазақтың
әулиесі.

* * *

Сақалын сатқан кәріден еңбегін сатқан бала артық.

* * *

Демендер өнбес іске жұбаналық,
Ақыл тапсақ, мал тапсақ қуаналық.

* * *

Еңбек қылсаң ерінбей,—
Тояды қарның тіленбей.

* * *

Еңбек қылмай тапқан мал дәулет болмас,
Қардың суы секілді тез суалар.

* * *

Еңбексіз мал дәмәтпек — қайыршылық.

* * *

Еріншектік — күллі дүниенің дұшпаны.

* * *

Өз қайратыңа сүйеніп еңбегінді сау; еңбек қылсаң,
қара жер де береді, күр тастамайды.

* * *

Өзің үшін еңбек қылсаң, өзі үшін оттаған хайуанның
бірі боласың...

* * *

Қаруыңның барында қайрат қылмай,
Қаңғып өткен өмірдің бәрі де жел.

* * *

Қулық, сұмдық, ұрлықпен мал жиылмас,
Сұм нәпсің үйір болса, тез тыйылмас.

* * *

Тамағы тоқтық,
Жұмысы жоқтық,
Аздырар адам баласын.

* * *

Тәуекелсіз, талапсыз мал табылмас,
Еңбек қылмас еріншек адам болмас.

* * *

Ісім өңсін десең — ретін тап.

* * *

Ары бар, ақылы бар, ұяты бар

Ата-ананың қызынан ғапыл қалма.

* * *

Біреуді көркі бар деп жақсы көрме,
Лапылдап көрсе қызар нәпсіге ерме!
Әйел жақсы болмайды көркіменен,
Мінезіне көз жетпей, көңіл бөлме!

* * *

Ғашықтың тілі — тілсіз тіл,
Көз бен көр де, ішпен біл.

* * *

Жас қыз бен жас байтерек — бәрі бірдей,
Жапырағы тұра ма жылда өзгермей?

* * *

Кәрі, жас дәурені өзге, тату емес,
Епке көнер ет жүрек сату емес.

* * *

Қызды сүйсең, бір-ақ сүй, тандап тауып,
Көрсен қызар, күнде асық — диуаналық.

* * *

Ғашықтық, құмарлық пен — ол екі жол,
Құмарлық бір нәпсі үшін болады сол.

* * *

Махаббат, достық қылуға —
Кім де болса тең емес.
Қазір дайын тұруға —
Бес күндік ғашық жөн емес.

* * *

Өзі сүйіп, өзгеден сүю тілеп,
Таппаған сорлы адамнан сөнер шырақ.

* * *

Тұрлаусыз ғашық — тұл.

* * *

Шын көңілімен сүйсе екен, кімді сүйсе,
Бір сөзімен тұрса екен, жанса-күйсе.

ПСИХОЛОГИЯ. ЭТИКА

Мен егер закон қуаты қолымда бар кісі болсам, адам мінезін түзеп болмайды деген кісінің тілін кесер едім.

* * *

Адамның адамшылығы — ақыл, ғылым, жақсы ата, жақсы ана, жақсы құрбы, жақсы ұстаздан болады.

* * *

Адамның көңілі шын мейірленсе, білім-ғылымның өзі де адамға мейірленіп, тез қолға түседі. Шала мейір шала байқайды.

* * *

Ақы беріп тыңдатқан,
Сөз көкейге қонар ма.
Кұлағын сатқан тәңірі атқан,
Ондырар ма, оңар ма?

* * *

Ақырын жүріп, анық бас,
Еңбегің кетпес далаға.
Ұстаздық қылған жалықпас,
Үйретуден балаға.

* * *

Ақылсыз — шынға сенбей, жоққа сенбек.

* * *

Ақылды қара қылды қырыққа бөлмек
Әр нәрсеге өзіндей баға бермек.

* * *

Ақыл, қайрат, жүректі бірдей ұста,
Сонда толық боласың елден бөлек.

* * *

Ақыл сенбей сенбеңіз,
Бір іске кез келсеңіз.

* * *

Ақыл өссе, ол түпсіз терең жақсылықты сүймектікпен өсер.

* * *

Ақыл бітпес дәулетке,
Дәулет бітпес келбетке.

* * *

Ақыл мен ғылымды күлкі тоздырады.

* * *

Асығыс түбі — өкініш.

* * *

Арамдықтан жамандық көрмей қалмас,
Мың күн сынбас, бір күні сынар шөлмек.

* * *

Әрбір жинақылықтың түбі — кеніш.¹

* * *

Әрбір жаман кісінің қылығына күлсең, оған рақаттанып күлме, ыза болғаныңнан күл. Ызалы күлкі — өзі де қайғы.

* * *

Әрбір жақсы адамның жақсылық тапқанына рақаттанып күлсең, оның жақсылықты жақсылығынан тапқандығын ғибрат көріп күл. Әрбір ғибрат алмақтың өзі де мастыққа жібермей, уақытымен тоқтатады.

* * *

Баланың жақсысы — қызық, жаманы — күйік.

* * *

Бір дәурен кемді күнге — бозбалалық,
Қартаймастай көрмелік, ойланалық,

* * *

Бойда қайрат, ойда көз
Болмаған соң айтпа сөз.

* * *

Егерде есті кісілердің қатарында болғың келсе, күнінде бір мәртебе, болмаса жұмасында бір, ең болмаса, айында бір өзіңнен-өзің есеп ал.

* * *

Екі кеме күйрығын,
Ұста, жетсін бұйрығың.

* * *

Естілердің айтқан сөздерін ескеріп жүрген кісі өзі де есті болады.

* * *

Жақынның сөзі тәтті деп,
Жақыным айтты дей көрме.
Надандықпен кім айтса,
Ондай түпсіз сөзге ерме.

* * *

Жастықта бір күлгенің — бір қаралық,
Күлкі баққан бір көрер бишаралық.

* * *

Жігіттер, ойын — арзан, күлкі — қымбат.
Екі түрлі нәрсе ғой сыр мен сымбат.

* * *

Керек іс бозбалаға — талаптылық.

* * *

Көп айтса көнді,
Жұрт айтса болды —
Әдеті надан адамның.

* * *

Көптің аузын күзетсең, күн көрмейсің,
Өзінді-өзің күзет, кел шырағым!

* * *

Күллі адам баласын қор қылатын үш нәрсе бар, содан қашпақ керек: әуелі — надандық, екінші — еріншектік, үшінші — залымдық-надандық — білім... ғылымның жоқтығы... білімсіздік — хайуандық... еріншектік — күллі дүниедегі өнердің дұшпаны; талапсыздық, жігерсіздік, ұятсыздық, кедейлік — бәрі осыдан шығады. Залымдық — адам баласының дұшпаны, адам баласына дұшпан болса, адамнан бөлінеді. Бір жыртқыш хайуан есебіне қосылады.

* * *

Кімде кім үйреніп жетпей жатып үйренгенін қойса,
оны құдай ұрды.

* * *

Қайғы келсе, қарсы түр құлай берме,
Қызық келсе, қызықпа, оңғаққа ерме.
Жүрегіңе сүңгі де, түбін көзде.
Сонан тапқан — шын асыл, тастай көрме.

* * *

Қайтып келер есікті,
Қатты серіппе жарқын-ау,
Жетілсең де, жетсең де,
Керек күні бір бар ау.

* * *

Қайғы-дертің мейлі мың,
Саудаға салма, өзіңе ар.

* * *

Қашан бала ғылым-білімді махаббатпен көксерлік бол-
са, сонда ғана оның аты адам болады.

* * *

Қу өмір жолдас болмас, әлі-ақ өтер,
Өз күлкіңе өзің қарық болма бекер.

* * *

Құйрығы шаян, беті адам —
Байқамай сенбе құрбыға.
Жылмаңы сыртта, іші арам,
Кез болар қайда сорлыға.

* * *

Мен боламын демендер,
Аяқты алшаң басқанға.
Екі көзің аларып,
Құр қарайсың аспанға.
Бір ғылымнан басқаның,
Бәрі кесел асқанға.
Үйткен адам жолығар,
Кешікпей-ақ тосқанға.

* * *

Өзі алданып, өзгеден соққы жеген
Және өзі біреуді алдай алмас.

* * *

Өзінде бармен көзге ұрып,
Артылам деме өзгеден.

* * *

Өзінді сенгіштікпен әуре етпе,
Құмарпаз боп мақтанды қуып кетпе.
Жұртпен бірге өзінді қоса алдасып,
Салпылдап сағым қуған бойыңа еп пе?

* * *

Пайда ойлама, ар ойла,
Талап қыл артық білуге.
Пайданы көрсең бас ұрып,
Мақтанды іздеп қайғы алма.
Мінінді ұрлап жасырып,
Майданға түспей бәйге алма.

* * *

Сөз танымасқа сөз айтқанша, өзінді танитын шошқаны
бақ.

* * *

Сөзіне қарай кісіні ал,
Кісіге қарап сөз алма.

* * *

Тез үйреніп, тез жойма,
Жас уақытта көңіл — гүл.

* * *

Тұрлаусыздың қолынан не келеді,
Ынтасыз қайтіп өнер үйренеді?

* * *

Уайым-қайғысыздығында уайым-қайғы қыл-дағы, сол
уайым-қайғысыздықтан құтыларлық орынды қарекет тап.
Әрбір орынды қарекет өзі де уайым-қайғыны азайтады.
Уайым-қайғынды орынсыз күлкімен азайтпа, орынды
қарекетпен азайт.

* * *

Уайым — ер қорғаны; есі барлық.

* * *

Уайымсыз салғырттық — дәулеттің, ақылдың, ардың дұшпаны.

* * *

Үш-төрт жылғы әдетің,
Әзіңе болар жендетің.

* * *

Үш-ақ нәрсе — адамның қасиеті:
Бістық қайрат, нұрлы ақыл, жылы жүрек.

* * *

Шыға ойламай, шығандап қылық қылмай,
Еріншек ездігінен көпке көнбек.

* * *

Адам өзі тапқан өнерлерін күнде тексерсе, күнде өседі. Көп заман тексермесең, тауып алған өнеріңнің жоғалғандығын және өзіңнің ол мезгілдегіден бір басқа адам болып кеткенінді білмей қаласың. Жоғалған өнер “мен жоғалдым” деп, хабар беріп жоғалмайды. Енді қусаң, бағанағы әуелгі табуыңнан қиынырақ тиеді.

* * *

Адам ата-анадан туғанда есті болмайды: естіп, көріп, ұстап, татып ескерсе, дүниедегі жақсы, жаманды таниды-дағы, сондайда білгені, көргені көп адам білімді болады.

* * *

Адамға ғылым-білімді көбейтуге екі қару керек: бірі — пікірлеспек, екіншісі — берік сақтау.

* * *

Адамның білімі қақиқатқа, растыққа құмар болып, әр нәрсенің түбін, хикметін білмекке ынтықтықпенен болады.

* * *

Адамның қызықты нәрсесін іздеген кезі өмірінің ең қызықты уақыты болып ойында қалады.

* * *

Аз ба, көп пе, адам баласының бір түрлі мақтаннан аман болмағы қиын іс.

* * *

Әрбір жақсы нәрсенің өлшеуі бар, өлшеуінен асса — жарамайды. Өлшеуін білмек — бір үлкен іс. Әуелі — ойланбақ жақсы, бірақ іске тіпті салынып кеткен кісінің ойын билей алмай, қияли болып кеткені де болады. Екінші — ішпек, кимек, күлмек, көңіл көтермек, күшпак, сүймек, мал жимақ, мансап іздемек, айлалы болмақ, алданбастық — бұл нәрселердің бәрінің де өлшеуі бар. Өлшеуінен асырса, боғы шығады.

* * *

Әрбір нәрсеге қызықпақтықтың өзі бойға құмарлық пайда қылатын нәрсе екен... Әрбір құмарлықтың өзі бір дерт: әрбір құмар болған нәрсеге жеткенде, яки әне-міне, жетер-жетпес болып жүргенде бір түрлі мастық пайда болады. Ал әрбір мастық — бойдан оғатты көп шығарып, ақылдың көзін байлап, төңіректегі қараушылардың көзін ашып, "ананы, ананы" дегізіп, бойды сынататұғын нәрсе.

* * *

Әрбір қақиқатқа тырысып, еждиһатыңмен көзің жетсе, соны тұт, өлсең айрылма. Егер ондай білгендігің өзінді жеңе алмаса, онда ол кімге пұл? Өзің құрметтемеген нәрсеге өзгеден қайтіп құрмет күтесің?

* * *

Басына һәм өзіне өзгешелік бермек — адам ұлын бір бұзатын іс.

* * *

Бахас¹ — өзі де ғылымның бір жолы, бірақ оған ашқарақтану жарамайды.

* * *

Егер дін көңлің өзге нәрседе болса, білім-ғылымды бірақ соған себеп қана қылмақ үшін үйренсең, ондай білімге көңіліңнің мейірімі асырап алған шешеннің мейірімі секілді болады.

¹ Бәсеке.

* * *

Әуелі — білім-ғылым табылса ондай-мұндай іске жаратар едім деп, дүниенің бір қызықты нәрсесіне керек болар еді деп іздемекке керек. Оның себебі білім-ғылымның өзіне ғана құмар, ынтық болып, бір ғана білмектіктің өзін дәулет білсең және әр білмегенінді білген уақытта көңілде бір рақат тыныштық пайда болады.

* * *

Біреуді ызаландырмақ — шарифатқа, шаруаға залал, ақылға теріс.

* * *

...ғылымды үйренгенде ақиқат мақсатпен білмек үшін үйренбек керек. Бақасқа бола үйренбе, азырақ бахас көңілді пысықтандырмақ үшін залалды емес, көбірек бахас адамды түземек түгіл, бұзады. Оның себебі — әрбір бахасшыл адам хақты шығармақ үшін ғана бахас қылмайды, жеңбек үшін бахас қылады. Ондай бахас күншілдікті зорайтады, адамшылықты зорайтпайды...

* * *

Көп ақымақтың бір ақымаққа несі жұбаныш.

* * *

Кімде-кім сырттан естіп білу, көріп білу секілді нәрселерді көбейтіп алса, ол — көп жиғаны бар адам. Ондай кісі жаңа естіп, көріп білгендерін сынап, орынды-орынсызын бағанағы жиған нәрселеріне қарай есеп қылады. Бұлай етіп харекет еткен адамды ақылды дейміз.

* * *

Рақымдылық, мейірбандылық, әр түрлі істе адам баласына өз бауырым деп, өзіне ойлағандай оларға да болса игі еді демек, бұлар — жүрек ісі. Асықтық та жүрек ісі. Тіл жүректің айтқанына көнсе, (онда) жалған шықпайды, амалдың тілін алса, жүрек ұмыт қалады.

* * *

Үлкендік — адам ішінен өзін-өзі бағалы есеп қылмақ.

* * *

Ұят деген адамның өз бойындағы адамшылығы, иттігінді ішінен өз мойынына салып, сөгіп қылған қысымның аты.

* * *

Ашқарақтық, өзімшіл, менмендік, мақтаншақтық, күлкішілдік бойды жеңсе, ондай кісі бойына қорлық келтіретұғын еңбектен де, өсектен де қашық болмайды.

* * *

Әрбір байқаған адам білсе керек: күлкі өзі бір мастық екенін, әрбір мас кісіден ғафил (қателік) көп өтетұғынын.

* * *

Естіген нәрсені ұмытпастыққа төрт түрлі себеп бар: әуелі көкірегі байлаулы берік болмақ керек; екінші — сол нәрсені естігенде, я көргенде ғибратлану керек, көңілденіп тұшынып, ынтамен ұғу керек; үшінші — сол нәрсені ішінен бірнеше уақыт қайтарып ойланып, көңілге бекіту керек; төртінші — ой кеселді нәрселерден қашық болу керек. Егер ой кез болып қалса, салынбау керек. Ой кеселдері: уайымсыз, салғырттық, ойыншы, күлкішілдік, я бір қайғыға салыну, я бір нәрсеге құмарлық пайда болу секілді. Бұл төрт нәрсе — күллі ақыл мен ғылымды тоздыратұғын нәрселер.

* * *

Күлкіге салынған кісі не шаруадан, не ақылдан, не бір ұят келерлік істен құр, ғафил көп өткізіп отырса керек.

* * *

Қайратсыз ашу — тұл.

* * *

Мақтаншақтардың өзі үш түрлі болады: біреуі жатқа мақтанарлық мақтанды іздейді; ол — надан да болса адам. Екіншісі өзі елінің ішінде мақтанарлық мақтанды іздейді; оның надандығы толық, адамдығы әбден толық емес. Үшіншісі өз үйіне келіп айтпаса, я аулына ғана келіп айтпаса өзге кісі қостамайтын мақтанды іздейді; ол — наданның наданы һәм өзі адам емес. Жатқа мақталсам екен деген ағайыным мақтаса екен дейді. Ағайынның ішінде өзі мақтау іздеген өзімді өзім мақтап жетсем дейді.

* * *

Мастық бойдан ағаттық көп шығарып, ақыллын көзін байлайды.

* * *

Мінез — ақыл мен ғылымды сақтайтын сауыт. Көрсекызарлықпен, жеңілдікпен, я біреудің орынсыз сөзіне, я бір кез келген қызыққа шайқалып қала берсең, мінездің беріктігі бұзылады.

* * *

Өз дәулетінен артық киінбек не киімі артық болмаса да, көңіліне қуат тұтып, тым айналдырмақ — кербездің ісі.

* * *

Өзі өзгеше боламын демектің түбі — мақтан. Әрбір мақтан біреуден асамын деген күншілдікті бітіреді де, күншілдік күншілдікті қозғайды.

* * *

Қулық саумақ, көз сүзіп, тіленіп, адам саумақ — өнерсіз иттің ісі.

* * *

Өзін-өзі өзгешелікпен артық көрсетпек адамдықтың нұрын, гүлін бұзады.

* * *

Уайымсыз салғырттық, ойыншы, күлкішілдік, қайғыға салыну бұлар — ой кеселі.

* * *

Пәмма ғаламға белгілі данышпандар әлдеқашан байқаған: әрбір жалқау кісі қорқақ, қайратсыз тартады; әрбір қайратсыз қорқақ, мақтаншақ келеді; әрбір мақтаншақ қорқақ, ақылсыз, надан келеді; әрбір ақылсыз, надан, арсыз келеді; әрбір арсыз жалқаудан сұрамсақ, өзі тойымсыз, тыйымсыз, өнерсіз, ешкімге достығы жоқ жандар шығады.

ФИЛОСОФИЯ. ЭТИКА

Адам баласын заман өсіреді, кімде-кім жаман болса, замандасының бәрі виноват.

* * *

Адам баласы өзі қай жолда, қай майданда жүрсе, сол майдандағы кісімен сырлас болады.

* * *

Адамзат бүгін адам, ертең топырақ,
Бүгінгі өмір жарқылдап алдар бірақ.
Ертең өзің қайдасың, білемісің,
Өлмек үшін туғансың, ойла, шырақ.

* * *

Аспаса ақыл қайраттан,
Тереңге бармас, үстірттер.

* * *

Адам баласы жылап туады, кейіп өледі.

* * *

Әуелде жас қартаймақ, туған өлмек.
Тағдыр жоқ өткен өмір қайта келмек.
Басқан із — көрген қызық, артта қалмақ,
Бір құдайдан басқаның бәрі өзгермек.

* * *

Әрбір жақсы нәрсенің өлшеуі бар,
Өлшеуінен асса жарамайды.

* * *

Биік мансап — биік жартас: ерінбей еңбектеп жылап
да шығады; екпіндеп ұшып-қыран да шығады.

* * *

Ғұмыр — ақиқат.

* * *

Дәмі қайтпас, бұзылмас тәтті бар ма?

* * *

Достық, қастық, бар қызық — жүрек ісі.
Ар, ұяттың бір ақыл — күзетшісі.

* * *

Дүние бір қалыпты тұрмайды, адамның қуаты, өмірі
бір қалыпта тұрмайды.

* * *

Дүние — үлкен көл, заман — соққан жел; алдыңғы
толқын — ағалар; кейінгі толқын — інілер, кезекпенен
өлінер, баяғыдай көрінер.

* * *

Дүниенің көрінген һәм көрінбеген сырын түгелдеп, ең болмаса денелеп білмесе, (онда) адамдықтың орны болмайды.

* * *

Дүниеде бар жаман да көпте, бірақ қызық та, ермек те көпте. Бастапқыға кім шыдайды, соңғыға кім азбайды.

* * *

Дүниеде жалғыз қалған адам — аламның өлгені.

* * *

Жалыны қайтар дененің,
Үнемі тұрмас осы шақ.
Талайғы кәрі дүниенің
Бір кетігін ұстап бақ.

* * *

Жамандықты кім көрмейді? Үміт үзбек — қайратсыздық. Дүниеде еш нәрседе баян жоқ екені рас, жамандық та қайдан баяндап қалады дейсің? Қары қалың қатты қыстың артынан көгі қалың, көлі мол жақсы жаз келмеуші ме еді?

* * *

Жүрек — адам денесінің патшасы

* * *

Жүрек — теңіз, қызықтың бәрі — асыл тас.
Сол қызықты өмірде жүрек қалмас.
Жүректен қызу-қызба кете қалса,
Өзге тәннен еш қызық іс табылмас.

* * *

Жүректе қайрат болмаса,
Ұйықтаған ойды кім түртпек?
Ақылға сәуле қонбаса,
Хайуанша жүріп күнелтпек.

* * *

Жүректің ақыл суаты.